

Анализ на "Юноша" от Христо Ботев

Публикувано от mOn на 10.03.2010

ХРИСТО СМИРНЕНСКИ – “ЮНОША”

Поетическата творба на Христо Смирненски “Юноша” има преднамерена и съвършена композиция. Тя започва със стихове-изповед, в която са оголени най-болезнените въпроси на човешкото съществуване:

*“Аз не зная защо съм на този свят роден,
не попитах защо ще умра”*

финалът на творбата повтаря стиховете, за да даде отговор на един от въпросите:

*“без да питам защо съм на този свят роден,
аз ще знам за какво да умра.”*

Това е повторение-оразличаване, повторение което има за цел да открие промяна. Творбата се приема като изповед на едно съзнание, началните стихове поставят първите въпроси на битието, пред които човек се изправя и чието решение търси понякога напразно цял живот. В последните стихове на творбата лирическият герой на Смирненски е достигнал до своя отговор. Творбата е разположена между въпроса и намереният отговор. Между тях е промяната на едно съзнание, което иска да разбере света и себе си в него. Между въпроса и неговия отговор е пътят от наивната възторжена младост до социалната зрелост. Между тях е миналото на страданието и бъдещето на промяната.

Творбата следва движението на мисълта при сблъсък и със социалната реалност. Затова тя непрекъснато се колебае между емоционално-експресивното начало и пластично-изобразителното въздействие. Тя изразява, но и рисува. Изповедност и картинност се срещат, за да постигнат лирическият драматизъм на острия сблъсък на едно съзнание със света. Изповедното начало се проявява в “аз” формата на стиха, в употребата на глаголи, които носят значението на узнаване, на прозрение. Мисълта на лирическият герой е извървяла пътя от социалната инфантилност до узнаването, до прозрението в битиен и социален план.

От своя страна пластичното начало на творбата се проявява в изобразителни картини и визуални фрагменти. Поезията на Смирненски е разточителна на цветове. Когато изобразява, той подбира думи, които носят в себе си багри и звуци. С тях рисува картини, изградени с романтичен

замах, композирани на принципа на контраста. В “Юноша” противоречието между мечта и реалност става конструктивен похват. От една страна е възторжена наивност на младостта, родила във въображението на лирически герой пластичните образи на очакването, жадуването. Срещу нея е реалността, превърната в картина на кошмарното. Желанието, мислено като въображаемо, е представено чрез отделни визуални детайли, изградени върху илюзията за светлина,лъчи, цветове: “друм от цветя”, “колесница от лунни лъчи”, “ябълков цвят”, “цветната майска зора”. Реалността, с която се сблъсква съзнанието на лирически герой, се превръща в цялостна картина, нарисувана в тъмни тонове. Тази картина, в полумрака на която се чувстват стонове и плач, подобна на ада, е разгърната в три строфи. Тя започва със стиха:

“пред раззинали бездни до черни стени

окова ме злодей непознат”

и завършва:

“и човешкия Дух – обруган, окован

аз го зърнах под трънен венец”

Тръгва се от личната изповед, за да се стигне до романтичната идея за тоталното зло. Адът на човека е тук на земята, в реалното му съществуване. Смирненски рисува с пластично въздействащи детайли ужаса на този реален кошмар, но използва и стилистиката на романтичната представа, разбираща злото като световен демон:

“И през облаци злоба и демонска стръв

черна сянка съзрях да пълзи –

златолупест гигант се изправи сред кръв,

сред морета от кръв и сълзи.”

Злото в тази картина е едновременно конкретно-реално и митологично-универсално. Смирненски непрекъснато се стреми творбата да е интимно-лична в изповедта си и универсална във внушенията си. За да постигне тази универсалност, той използва библейски и митологични образи и представи (“трънен венец”, “морета от кръв и сълзи”, “братята във робски керван”), както и сам създава образи-символи, в което е вложен обобщения смисъл на основните категории на човешкото битие. Тях поетът изписва с главна буква, превръщайки ги в символи на съществуването: “Живота”, “Златний телец”, “човешкия Дух”. Чрез тяхната обобщеност Смирненски създава картина на един свят, едновременно конкретна и универсална, реална и кошмарна, картина на свят, в който човека е унижен, обруган, окован.

Първите две строфи на творбата свързват илюзиите на младостта с миналото. В последните две строфи копнежът кум промяна е превърнат в мечта, устремена към бъдещето. Те създават

картина на предстоящия социален взрив изцяло в модалността на жадуваното. Използвани са повелително наклонение (“Ах, блеснете, пожари, сред ледна тъма! Загърмете, железни слова!”) и желателни конструкции, звучащи като заклинание:

“нека пламне земята зад пир непознат,
нека гръм да треци, да руши!”

Първите две строфи изразяват неосъществимостта на очакваното от лирическият герой. Те са изцяло в пространството на разочарованието. последните две строфи са в измеренията на жадуваното събждане на промяната. Те са израз на копнежа по осъществяването на желанието. Първите две и последните две строфи са композиционно повторение с обърнат смисъл. Те са като обратен отпечатък една на друга: миналото и бъдещето, младостта и зрелостта, разочарованата надежда и надеждата за промяна. Между тях е настоящето – едновременно ужасяващо конкретно и разположено в несвършващото безвремие на вечното зло.

В тази отмерена, съвършена композиция емоционалният взрив на несъгласието на лирическият герой осъществява прехода между настоящето и копнежа за промяна. Стихът започва като обобщение (“И настръхнах от мрака на тази земя”), минава през характерните за лирическият стил на Смирненски три градиращи глагола (“закопнях, запламтях и зова”), за да избухне в реторична, експресивно-динамична фраза: “Ах блеснете, пожари, сред ледна тъма! Загърмете, железни слова!” Апокалиптичната картина на промяната е видяна преди всичко като “рушене”. Това е поетическа представа, характерна както за лириката на Смирненски, така и за поетическия и контекст. В идеята за рушенето, за бунта, за взрива се изразяват естетическите принципи на някои авангардни поетически системи от 20-те години – бунт в социален и поетически план; рушене на стария свят и на остарелия поетически стил; взрив на обществото и взрив на познатата поетика.

Картината на рушенето-бунт Смирненски рисува чрез употребата на глаголи, които звучат (“загърмете”, “треци”, “руши”), чрез думи, съдържащи значение на огън (“блеснете”, “пламнете”, “пожар”, “огън”), както и чрез илюзия със стихийността на природното бедствие – “ураган”. Всички те са сплетени в една динамична “огнено” – “гърмяща” картина с пределно експресивна сила:

“Нека пламне земята за пир непознат,
нека гръм да треци, да руши!
Барикаден пожар върху робския свят!
Ураган, ураган от души!...”

В “Юноша” съзнанието на лирическият герой изминава пътя от наивната възторженост до разочарованието, от познанието за социалната несправедливост на света до желанието този свят да бъде разрушен в бунта на гнева.

В поезията на Смирненски тази творба има по-особено място. Смирненски и поетът на блестящата реторична фраза, на тържественото звучене на стиха, на празничното усещане за взривна промяна на света. Лириката на Смирненски повече показва и рисува, отколкото изразява. Тя пластично изобразява света в потискащите контрасти на социалната му несправедливост или в динамиката на променящ го взрив. Разтърсен от тътен, искрящ от пламъци, разлетял се във всички посоки, светът в поезията на Смирненски е видян в момент на социален трус. Това е мигът когато “старият свят” с вековната му несправедливост умира и в руините се ражда надеждата за нов живот. “Юноша” е една от малкото стихотворения, в които се самоизразява човешкото съзнание и акцентът се пренася от външната към вътрешната реалност. Смирненски се интересува от промените в индивидуалното съзнание, от преходите които изминава човешката мисъл при сблъсъка си със социалната действителност, от основанията на личността да стигне до идеята за бунта. Революцията е видяна като революция на съзнанието, в нейния интимен човешки смисъл.

В “Юноша” Смирненски спира вниманието си върху отделната личност, върху индивидуалното човешко съзнание. Това придава на творбата интимност и съкровеност. Заглавието “Юноша” дава определен ключ за разбирането и, кара ни да я четем като изповед на младостта за пътя, който изминава човешкото съзнание до социалната си зрелост.

Стихотворението на Смирненски е интимно-съкровено, но и преодоляващо интимността, разтварящо я в измеренията на универсалното. В него има смислов пласт, който извежда проблема за драматичния сблъсък на човешкото съзнание с действителността от тясното му частно звучене, разширява го до всеобщия му, универсален смисъл. Прави от него не отделен въпрос на отделното човешко съществуване, а проблем на съществуващото изобщо.

“Юноша” е драматична изповед на едно съзнание, на едно поколение, на младостта изобщо за срещата и с живота и света. Творбата носи драмата на съществуването, но и надеждата за друг живот. Тя е разпъната между разочарованието и очакването, между усещането за безсмислено живеене и намерения смисъл на битието.